

ного портфеля з метою збільшення рентабельності інвестицій страховика.

Проаналізувавши особливості розміщення коштів вітчизняних страхових компаній, доведено необхідність розробки концепції оптимальної інвестиційної стратегії та оптимізації структури інвестиційного портфеля страхової компанії з метою підвищення його ефективності, надійності та прибутковості.

ДИСКУСІЯ. Незважаючи на суттєвий обсяг публікацій з дослідження проблем розвитку інвестиційної діяльності страхових компаній слід констатувати відсутність робіт, присвячених оцінці якості управління інвестиційною діяльністю страхових компаній в Україні з урахуванням особливостей їх основного виду діяльності та рейтингу на вітчизняному страховому ринку.

Необхідно розробити комплексну систему оцінки рівня якості управління інвестиційною діяльністю страхової компанії, який включає експрес-діагностику управління з подальшим розрахунком інтегрального показника якості, що відрізняється від наявних наукових методик, і яка буде враховувати стан національної економіки та дефіцит фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Страхування: підруч. / В. Д. Базилевич, К. Базилевич, Р.В. Пікус та ін. / за ред. В. Д.Базилевич / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Знання, 2008. – 1019 с.

Р. Пікус, канд. екон. наук, проф.,
Д. Нестерова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УКРАИНЕ

В статье исследована структура инвестиционного портфеля страховых компаний в Украине с целью оценки эффективности инвестиционной деятельности и инвестиционной стратегии, которую проводят данные страховые организации. Определены основные направления инвестирования средств компаний-лидеров на страховом рынке Украины.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность страховых компаний, структура инвестиционного портфеля, инвестиционная стратегия страховщика, направления размещения активов страховщика, инвестиционные ресурсы страховой компании.

R. Pikus, PhD in Economics, Professor,
D. Nesterova, PhD Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EFFICIENCY OF THE INVESTMENT STRATEGY OF THE INSURANCE COMPANIES IN UKRAINE

The article explores the theoretical basis for the formation of an effective investment strategy of the insurance company. It was determined that, depending on the insurer's conduct and risk factor and yield of funds, investment strategy can be aggressive, moderate and conservative. The main factors that characterize conservative, aggressive and moderately conservative investment strategy are defined. The characteristic of the structure of the investment portfolio of domestic insurance companies is determined. There are insurance companies which conduct an aggressive, conservative and moderately conservative investment strategy. In the article defined the main directions of investments of insurance companies in Ukraine which include bank deposits, government securities and shares. Determined that majority of insurance companies in the insurance market of Ukraine followed a conservative investment strategy which is the least risky. It is noted that in view of difficult economic situation in Ukraine, insurance companies need to develop an effective investment strategy to ensure their ability to pay.

Keywords: investment activity of insurance companies, structure of the investment portfolio, investment strategy of the insurer, directions of the assets of the insurer, investment funds of the insurance company.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015, 3(168): 12-18

УДК: 364.32

JEL: G 20, 22, 29

DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/168-3/2

О. Гаманкова, д-р екон. наук, проф.,
С. Шимків, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються особливості формування взаємовідносин між суб'єктами соціального страхування у процесі його реформування. Вивчаються умови інституційного забезпечення соціального страхування від нещасних випадків на виробництві з урахуванням останніх тенденцій реформування даної сфери. Розглядаються основні принципи, спрямовані на досягнення оптимального балансу економічних і соціальних потреб забезпечення соціальним захистом громадян України.

Ключові слова: соціальне страхування, обов'язкове страхування, добровільне страхування, єдиний соціальний внесок, Фонд соціального страхування України.

Вступ. Актуальність дослідження соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, його інституційного забезпечен-

ня визначається декількома групами факторів. По-перше, даний вид страхування забезпечує надання соціальних гарантій, закріплених у Конституції України,

2. Василенко А.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 "гроші, фінанси і кредит" / А.В. Василенко; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 16 с.

3. Ткаченко Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит" / Н. В. Ткаченко; НАН України; Ін-т економіч. прогнозів. – К., 2004. – 20 с.

4. Небилиця О. Оцінка інвестиційної стратегії страхової компанії // Економіст. – 2001. – №3. – С. 48–49.

5. Лахметкіна Н.І. Інвестиційна стратегія підприємства: навч. посіб. / Н.І. Лахметкіна. – М.: КНОРУС, 2006. – 184 с.

6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Майорова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

7. Електронний журнал про страхування "Форіншурер". Інформація про рейтинг страхових компаній життя в Україні за 2013 рік <http://forinsurer.com/ratings/life/>

8. Офіційний сайт страхової компанії "Ренесанс Життя", структура інвестиційного портфеля за даними фінансової звітності компанії за 2011 – I півр. 2014 рр.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.renlife.com/company/disclosure/portfolio.html>

9. Офіційний сайт страхової компанії "Планета страхування", структура інвестиційного портфеля за даними фінансової звітності компанії за 2011 – I півр. 2014 рр.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://planetlife.com.ua/index.php?id=18>

10. Інформація про страхову компанію ПрАТ "УАСК АСКА – ЖИТТЯ": [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aska-life.com.ua/news/REZULTATY_8174.html

11. Фінансова звітність страхової компанії ПрАТ "УАСК АСКА – ЖИТТЯ" за 2013 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aska-life.com.ua/docs/zvit2013.pdf>

Надійшла до редколегії 21.01.15

отже, його розвиток має відповідати тим критеріям, які задаються характеристиками соціальної держави. По-друге, обов'язкова форма даного виду страхування і його належність до системи соціального страхування сприяють формуванню консервативних уявлень щодо тенденції його розвитку, і тому створюють передумови його недостатньо ефективної реалізації на практиці. По-третє, теоретичне обґрунтування принципово важливих параметрів здійснення цього виду страхування орієнтоване більшою мірою на трудові відносини і відносини соціального забезпечення, ніж на страхові.

Соціальне страхування має відмінну від комерційного страхування нормативно-правову базу, що поступово призводить до того, що і теоретичні питання, пов'язані з його розвитком, розглядаються як автономні по відношенню до загальної теорії страхування. В результаті напрям розвитку страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань виявився незначним, а ключові питання проведення даного виду страхування не мають ґрунтовної теоретичної основи. У зв'язку з цим існує потреба в науковому обґрунтуванні ключових аспектів організації та здійснення страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні.

Метою даної роботи є дослідження питань інституційного забезпечення страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні як однієї з головних складових соціального захисту громадян та підвищення ефективності здійснення страхової діяльності в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематика розвитку загальнообов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань досить рідко посідала центральне місце у відповідних наукових дослідженнях. У переважній більшості праць українських учених вона фрагментарно висвітлювалась паралельно з питаннями соціального страхування в цілому і його найбільш вагомої підгалузі – пенсійного страхування. Така її постановка наочно відображена в роботах Н.А.Болотіної, Н.М.Внукової, Н.М.Зеленко, О.П.Коваля [6], Ю.С.Конопліної, Т.В.Яворської та інших науковців.

Лише останніми роками ця проблематика стає об'єктом окремих наукових публікацій, монографій та дисертаційних досліджень, зокрема О.М.Залєтова, Г.М.Третьякової, К.С.Слюсаренко та ін. Однак, як правило, досліджуються переважно окремі питання соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Разом з тим, роботи вітчизняних економістів зі страхування і теорії страхування включають в себе питання соціального страхування і, зокрема, питання страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Такі напрацювання переважно представлені у вигляді підручників та навчальних посібників за ред. В.Д.Базилевича, В.О.Безуглої, О.А.Гришної, С.С.Осадця, Р.В.Пікуса, С.О.Кропелницької та інших відомих вітчизняних учених.

Наукові публікації з даної тематики становлять значний обсяг сайту енциклопедії Міжнародної організації праці [1], де можна ознайомитися зі статтями зарубіжних фахівців у цій галузі Р.Рея, Т.Окубо, Д.Шноубаля та ін. Однак висвітлення розвитку страхування від нещасних випадків на виробництві тут пропонується лише як міжнародний досвід, в якому українська практика страхування не представлена взагалі.

Переважає більшість праць із зазначеної тематики не торкається фундаментальних зв'язків теорії страхування та теорії соціального захисту, не пропонує науково обґрунтованих методів обчислення страхових тарифів за окремими видами соціального страхування, не

окреслює перспектив подальшого розвитку соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань.

Методологія дослідження. Страхування від нещасних випадків – одна з форм соціального захисту, оскільки його основною метою є відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю потерпілого внаслідок нещасного випадку. З метою комплексного дослідження функціонування системи соціального страхування від нещасних випадків необхідно звернутися, передусім, до визначення сутності етимології поняття категорії "соціальне страхування", принципів його організації та інституційного забезпечення.

Останнім часом в українському суспільстві досить активно обговорюються проблеми реформування системи соціального страхування. Це об'єктивно зумовлено потребою щодо змін у галузі державної соціальної політики, адже соціальне страхування, використовується, передусім, для підтримки активного, працездатного населення, тобто тієї частини суспільства, яка створює матеріальні і нематеріальні блага.

Останні заходи щодо реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, потребують детального вивчення, яке багато в чому забезпечується порівняльним аналізом умов його здійснення (зокрема, показників діяльності Фонду страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні), в тому числі законодавчо-правового забезпечення.

Слід зазначити, що діяльність Фонду страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань в Україні є доволі закритою. Аналіз статистичних даних, які характеризують даний вид соціального страхування, унеможливується через значні проблеми при їх отриманні. Ми вважаємо, що публікація зазначених статистичних даних, яка, відповідно до вимог профільних Законів, має розміщуватися в офіційних друкованих виданнях Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, не може задовольнити потреби громадськості в отриманні інформації щодо діяльності Фондів соціального страхування. Ми підтримуємо думку фахівців, які вважають, що заходом, який "докорінно може змінити та виправити таку ситуацію може бути лише публікація на офіційних веб-сторінках Фондів" [2]. Лише таким чином можна буде здійснювати аналіз їх роботи, що в свою чергу сприятиме удосконаленню та підвищенню ефективності діяльності Фондів, здійсненню прогностичних фінансових розрахунків.

В системі соціального страхування лише Пенсійний фонд України "...забезпечує проведення щорічних актуарних розрахунків фінансового стану системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на наступні 1, 5, 10 та через кожні 5 років – на 75 років" [3]. Проте відповідний звіт у десятиденний термін після підписання надсилається лише правлінню Пенсійного фонду, Наглядовій раді та Кабінету Міністрів України. Ми погоджуємося з думкою тих учених, які пропонують поширити аналогічну практику на діяльність інших Фондів вітчизняної системи соціального страхування [2].

Результати. Страхування від нещасних випадків в Україні забезпечується діяльністю державних і недержавних інститутів щодо здійснення заходів, які спрямовані на попередження або пом'якшення негативних наслідків для людини і її сім'ї при настанні певних соціально значимих обставин (у тому числі нещасних випадків), а також на збереження та відновлення гідного і необхідного рівня їх соціального благополуччя і безпеки. Зазначене страхування здійснюється у двох формах: добровільній, здійснюваній на комерційній основі, та законодавчо визначеній обов'язкової формі (в тому числі державній загальнообов'язкової). Виникнення

обов'язкових видів страхування від нещасних випадків пов'язане із необхідністю захисту суспільних інтересів, при цьому ступінь волевиявлення сторін щодо участі у даному виді страхування істотно обмежується. Замість права на укладання договору у страхувальника з'являється обов'язок укласти договір страхування, а у страховика – обов'язок прийняти ризик зі страхування, тобто принцип обов'язковості однаково поширюється і на страхувальника, і на страховика. Перший має обов'язково застрахувати передбачений законодавством об'єкт, а другий не в праві відмовити йому в цьому. Право на діяльність у сфері надання страхових послуг щодо обов'язкових видів страхування може отримати винятково така страхова компанія (страховик), яка має відповідну ліцензію на здійснення обов'язкових видів страхування. На комерційне страхування від нещасних випадків покладається вимога доповнення гарантій, наданих в межах соціального забезпечення і соціального страхування, до максимально можливих у сучасних умовах стандартів. Це стосується, в першу чергу, проведення дорогих видів лікування і діагностики; застосування сучасних медичних технологій; забезпечення комфортних умов лікування; здійснення тих видів лікування, що включені в сферу "медичної допомоги за життєвими показниками" [4].

Потреба у створенні власної дієвої та ефективної системи державного соціального страхування нарізла після того, як Україна стала незалежною державою. Для реалізації цього завдання Державним комітетом з нагляду за охороною праці України було розроблено та опрацьовано проект Закону "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", який у 1999 році був прийнятий та набув чинності з 01.04.2001 року. Саме з цього моменту і до 2014 року включно загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасних випадків і профзахворювань здійснювалось – Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України – одним із 4 цільових фондів соціального страхування, що діяли на території України. Його діяльність від моменту створення і до теперішнього часу регулювалась Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань" від 21.12.2000 року №2180-III, який визначав правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві [5]. Сфера дії даного Закону спрямовувалась та поширювалась на осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, незалежно від їх форм власності та господарювання, які працюють у фізичних осіб, а також на тих осіб, які забезпечують себе роботою самостійно та на громадян – суб'єктів підприємницької діяльності.

Починаючи з 2014 р. у зв'язку зі складною фінансово-економічною ситуацією, що склалась в Україні, та з метою реалізації заходів щодо економного та раціонального використання державних коштів, недопущення втрат бюджету та створення умов для зниження навантаження на фонд оплати праці, а отже підвищення ефективності управління у сфері соціального страхування, скорочення та оптимізації витрат на управління, спрощення обслуговування застрахованих осіб і роботодавців, було прийнято Закон України "Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці" від 29.12.2014 року №1573 (далі – Закон), розділ 7 якого

передбачає ліквідацію Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України з подальшим утворенням Фонду соціального страхування України та його робочих органів, на які покладено виконання функцій та завдань, які відповідно були покладено на робочі органи Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України та Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [6]. Таким чином з 1 січня 2015 року головним інститутом, що забезпечуватиме організацію соціального страхування у сфері страхування від нещасних випадків та страхування з тимчасової втрати працездатності є новостворений Фонд соціального страхування України. Очікується, що об'єднання фондів сприятиме скороченню адміністративних видатків фондів на 600млн гривень. Крім того, легалізація фонду заробітної плати в обсязі 11млрд грн (2,2% від фонду заробітної плати в економіці) дозволить збільшити надходження до фондів соціального страхування на 3,3млрд грн [7].

Загальнообов'язкове соціальне страхування визнається цим Законом система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів Фонду соціального страхування України. Разом з тим, в Законі "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" поняття "соціального страхування" визначається як система прав, обов'язків і гарантій, що передбачає надання соціального захисту, в тому числі і матеріального забезпечення непрацездатних внаслідок настання соціальних ризиків громадян, за рахунок спеціальних грошових фондів, які формуються зі страхових внесків роботодавців, громадян, а також бюджетних та інших коштів [8]. На нашу думку друге визначення є коректнішим, ширшим, оскільки визначає перелік осіб, які здійснюють страхові внески. Разом з тим, жодне з них не вважаємо повним та таким, що розкриває сутність категорії "соціальне страхування", адже визначення даної категорії як системи прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення та надання соціальних послуг застрахованим особам, не відображає характерних ознак, що виокремлюють соціальне страхування із системи соціального захисту громадян.

Фактично соціальне страхування ототожнюється з соціальним забезпеченням, а його ідентифікація ставиться в залежність від вимог чинного або майбутнього законодавства [9]. Визначення, яке наводять "Основи законодавства...", окреслює джерело матеріального забезпечення, а саме: грошові фонди, що формуються шляхом сплати страхових внесків, але самі по собі страхові фонди не є ідентифікуючою ознакою соціального страхування, а є лише певною його частиною. Так, наприклад, благодійні організаційні фонди теоретично також можуть підпадати під наведене визначення соціального страхування, особливо враховуючи, що джерелами їх наповнення є внески.

Отже, сутнісні характеристики соціального страхування вимагають свого уточнення. Соціальне страхування має здійснюватися відповідно до задекларованих законодавством принципів:

- 1) законодавчого визначення умов і порядку здійснення соціального страхування;
- 2) обов'язковості страхування осіб відповідно до видів соціального страхування та можливості добровільності страхування у випадках, передбачених законом;
- 3) державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;

4) обов'язковості фінансування Фондом витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, в обсягах, передбачених цим Законом;

5) формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування;

6) диференціації розміру виплати допомоги залежно від страхового стажу;

7) диференціювання страхового тарифу з урахуванням умов і стану безпеки праці, виробничого травматизму та професійної захворюваності на кожному підприємстві;

8) економічної заінтересованості суб'єктів страхування в поліпшенні умов і безпеки праці;

9) цільового використання коштів соціального страхування;

10) відповідальності роботодавців та Фонду за реалізацію права застрахованої особи на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за цим Законом [6].

Кожен із зазначених принципів визначає умови надання і організації страхового захисту застрахованим особам у системі соціального страхування. Зупинимося на деяких з них детальніше.

Формування та використання страхових коштів на засадах солідарності та субсидування. На нашу думку, саме цей принцип є одним з основних при розкритті економічної сутності соціального страхування, адже солідарність є однією з основних ознак при здійсненні страхування того чи іншого виду, враховуючи і соціальне. Як вже згадувалось вище, фінансування системи соціального страхування в переважній частині здійснюється за рахунок внесків учасників, що є однією з головних ознак для розкриття сутності соціального страхування. Адже йдеться про залежність між участю у фінансуванні цієї системи та отриманням страхових виплат, тобто про платність і солідарність.

Залежність участі у фінансуванні системи соціального страхування та отримання виплат з неї має базуватися на ще одній важливій умові соціального страхування, якою є еквівалентність страхових виплат. Обсяги внесків повинні забезпечувати вірогідний обсяг виплат, тобто повинна існувати чітка залежність між цими показниками, а ступінь такої залежності має формувати повноту застосування страхового принципу у соціальному страхуванні. При цьому ми наголошуємо на слові "страхового".

Виходячи з вищевикладеного, принципами, що, на наш погляд, характеризують соціальне страхування, є винятково три: платність, солідарність та еквівалентність відшкодування. За відсутності хоча б одного з них система втрачає страхову ознаку. Тому ці три принципи можна об'єднати поєднавши в дефініцію "страховий принцип". Наша думка знаходить підтвердження в працях інших дослідників [2].

Щодо платності, на сьогодні, згідно до Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 2 грудня 2010 року N 2755-VI, сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) для роботодавців визначається відповідно до класу професійного ризику, тарифікація здійснюється шляхом встановлення 67 класів професійного ризику для всіх підприємств різних галузей [10]. Страховий тариф визначається відповідно до класу професійного ризику та нараховується як загальний відсоток на фонд оплати праці, який має сплатити роботодавець (див. табл. 1).

Таблиця 1. Розмір єдиного внеску залежно від класу професійного ризику*

КР	%	КР	%	КР	%	КР	%	КР	%	КР	%	КР	%	КР	%
1	36,76	10	36,88	19	37,16	28	37,51	37	37,87	46	38,19	55	38,66	64	40,4
2	36,77	11	36,9	20	37,17	29	37,58	38	37,96	47	38,24	56	38,74	65	42,61
3	36,78	12	36,92	21	37,18	30	37,6	39	37,97	48	38,26	57	39,01	66	42,72
4	36,79	13	36,93	22	37,19	31	37,61	40	37,99	49	38,28	58	39,02	67	49,7
5	36,8	14	36,95	23	37,26	32	37,65	41	38	50	38,45	59	39,1		
6	36,82	15	37	24	37,3	33	37,66	42	38,03	51	38,47	60	39,48		
7	36,83	16	37,04	25	37,33	34	37,77	43	38,05	52	38,52	61	39,76		
8	36,85	17	37,06	26	37,39	35	37,78	44	38,1	53	38,54	62	39,9		
9	36,86	18	37,13	27	37,45	36	37,86	45	38,11	54	38,57	63	40,19		

*Примітка. КР – клас професійного ризику

*Джерело: [10,11]

З урахуванням основних положень Закону України "Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці" від 29.12.2014 року №1573, до частини бази нарахування єдиного внеску, що перевищує двократний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої Законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід, винагорода), ставка єдиного внеску, встановлена для відповідної категорії платника, застосовується з понижувальним коефіцієнтом 0,4 [6].

Для роботодавців визначена сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно до класу професійного ризику, до якого він належить, відповідно до Постанови КМУ від 30.01.15 №30 "Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" розподіляється між видами соціального страхування у такому відсотковому співвідношенні (див. табл. 2):

Таблиця 2. Розподіл єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування між Фондами загальнообов'язкового соціального страхування*

Державне соціальне страхування на випадок безробіття, %	Державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, %	Державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві, %	Державне пенсійне страхування (до солідарної системи), %
3,1997	4,6243	3,886	88,29

*Джерело: складено авторами за даними [12]

Враховуючи, що після прийняття Закону, фактично відбулось об'єднання двох фондів, бюджет новоствореного Фонду соціального страхування зростає, відповідно, більша ніж вдвічі. Для аналізу об'ємів надходжень

до фондів розглянемо розмір надходжень до Фонду страхування від нещасних випадків на виробництві за останні декілька років (див. рис 1).

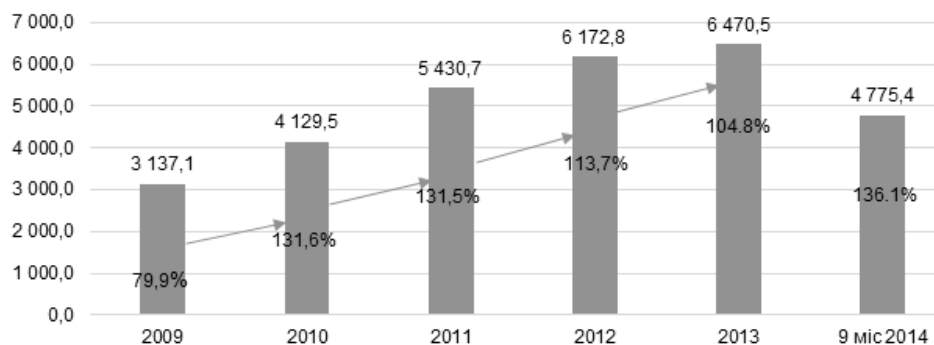

Рис. 1. Надходження до Фонду державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань у 2009-2014 рр, млн грн

*Джерело: складено авторами за даними [13]

Як видно з рисунку, протягом останніх років простежується чітка тенденція до зростання надходжень до бюджету Фонду. Темпи приросту у 2010 і 2011 роках склали понад 30%, у 2012 і 2013 роках приріст надходжень відбувався дещо повільнішими темпами: 13,7% і 4,8% відповідно. Обсяги Фонду на кінець 2013р досягли 6 470,5млн грн. За 9 місяців 2014 року до Фонду надійшло на 36,1% більше внесків у порівнянні з аналогічним періодом 2013 року [13]. Таким чином, протягом досліджуваного періоду, простежується чітка тенденція щодо збільшення та нарощення обсягів даного Фонду за рахунок зростання відрахувань (внесків) роботодавців.

Розглядаючи об'єднання даних фондів, з метою побудови ефективної системи управління в галузі соціального страхування та скорочення управлінських витрат, слід зважати на те, що відрахування до Фонду загальнообов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань здійснювали виключно роботодавці, тоді як до Фонду загальнообов'язкового соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності також ще і наймані працівники. Крім того, є очевидним, що "реорганізація розтягнеться принаймні на 1,5-2 роки. Протягом цього перехідного періоду управління та нагляд за соціальним страхуванням гарантовано будуть

послаблені. Поточним задачам віддаватиметься перевага над перспективними. Це, своєю чергою, стане сприятливим підґрунтям для різного роду зловживань" [2].

Враховуючи, що тепер функції цих двох фондів виконуватиме один уніфікований, при чому на нього також покладено розвиток державного соціального медичного страхування, то, як свідчить вітчизняний досвід попередніх років, подібне злиття структур веде не до скорочення, а, навпаки, до збільшення кількості управлінського персоналу, а отже й до зростання управлінських витрат.

Розглядаючи структуру витратної частини бюджету Фонду страхування від нещасних випадків, слід відмітити, що вона є достатньо усталеною. Її унаочнює рис. 2, на якому подана структура витрат Фонду страхування від нещасних випадків у 2013р. З рис.2 видно, що значну частину становили видатки на відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я – 6 200млн грн. (85,3%), на другому місці за розмірам управлінські витрати, що становили 487,7млн грн. або 6,7% у загальній структурі видатків Фонду, при чому ще 95,6млн грн спрямовані на виконання "інших статутних напрямів роботи Фонду", які в оприлюдненій звітності Фонду не розшифровуються [13]. Таким чином значна частина коштів щорічно спрямовувалась на утримання Фонду страхування від нещасних випадків.

Рис. 2. Структура видатків Фонду державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань у 2013р, млн грн

*Джерело: складено авторами за даними [13]

Варто окремо зупинитись на такому напрямі використання коштів Фонду державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві як профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Відповідно до ст. 12 Закону, Фонд соціального страхування і надалі матиме право на здійснення заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, усунення загрози здоров'ю працівників, викликаній умовами праці, у тому числі:

1) надаватиме страхувальникам необхідні консультації, сприятиме у створенні ними та реалізації ефективної системи управління охороною праці;

2) братиме участь:

у навчанні, підвищенні рівня знань працівників, які вирішують питання охорони праці;

у здійсненні наукових досліджень у сфері охорони та медицини праці;

3) перевірятиме стан профілактичної роботи та охорони праці на підприємствах, братиме участь у розслідуванні нещасних випадків на виробництві, а також професійних захворювань;

4) проводитиме пропаганду безпечних та нешкідливих умов праці, організовуватиме створення тематичних кінофільмів, радіо- і телепередач, видає та розповсюджує нормативні акти, підручники, журнали, іншу спеціальну літературу, плакати, пам'ятки тощо з питань соціального страхування від нещасного випадку та охорони праці;

5) братиме участь у розробленні законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці;

6) вивчатиме та поширюватиме позитивний досвід створення безпечних та нешкідливих умов виробництва;

7) виконуватиме інші профілактичні роботи [6].

Даний перелік напрямів, спрямованих на запобігання нещасних випадків, широкий, є, на нашу думку, недостатньо конкретним, а недостатній ступінь контролю, може створювати підґрунтя для зловживань. При чому, з точки зору страхового принципу про профілактику нещасних випадків першочергово повинні турбуватись виключно роботодавці і виключно на власних умовах відповідальності та фінансування. Фонд соціального страхування має надавати роботодавцям необхідну інформаційну допомогу по усіх вищенаведених пунктах, але дана допомога повинна мати виключно нематеріальний характер, в іншому випадку знову ж таки втрачається страховий принцип діяльності такої системи страхування.

З рис. 2 видно, що у 2013 році на профілактичні заходи Фондом державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань було витрачено 31, 5млн грн. Ми вважаємо, що фінансування таких заходів за рахунок коштів Фонду державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві слід розцінювати як порушення страхового принципу цільового використання коштів. Нашу думку поділяють й інші автори [2].

Висновки. Діюча в Україні система державного соціального страхування від нещасних випадків має низку недоліків. Перш за все, втрачається страховий принцип при організації соціального страхування. До принципів роботи інституту страхування, органічно притаманних системі, додаються інші, надлишкові принципи, які створюють підґрунтя для нецільового використання коштів та різного роду зловживань. При реформуванні цієї системи головною проблемою залишається збереження в її організації нестрахових принципів, в тому числі фінансування витрат нестрахового характеру.

Дискусійним залишається доцільність витрат в новоствореному Фонді соціального страхування, спрямованих на фінансування профілактичних заходів з попе-

редження настання нещасних випадків на виробництві. Серед негативних тенденцій можна назвати також збереження множинності страхових тарифів, встановлених державою для підприємств при нарахуванні та сплаті єдиного соціального внеску. Навіть незважаючи на нововведений знижувальний коефіцієнт.

Організаційні, правові та економічні прогалини в діяльності системи страхування від нещасних випадків, нівелювання при цьому страхових принципів можуть призвести до руйнації соціального страхування та переходу до соціального забезпечення за рахунок державного бюджету. Отже, існує об'єктивна необхідність у постійному вивченні та удосконаленні практики здійснення страхового захисту громадян від нещасних випадків на виробництві. Це сприятиме забезпеченню гідних умов життя і вільного розвитку всіх груп населення соціальної держави за допомогою проведення нею соціально-орієнтованої економічної політики, заснованої на діючих в країні міжнародних, загальнонаціональних, регіональних нормативно-законодавчих актах.

При цьому забезпечення позитивного ефекту від реформування системи соціального страхування шляхом об'єднання Фонду загальнообов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та Фонду загальнообов'язкового соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, досягнення мети такого об'єднання – скорочення управлінських витрат – можливе лише за умови посилення контролю за діяльністю Фонду соціального страхування, забезпечення транспарентності його доходів і витрат.

Дискусія. Продовження подальших досліджень у сфері соціального страхування від нещасних випадків, які стосуються висвітлення його сутності, принципів організації, інституційно-правового забезпечення обумовлюється необхідністю розвитку даного виду страхування у напрямку попередження або пом'якшення негативних наслідків для людини і її сім'ї при настанні нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань, збереження та відновлення гідного і необхідного рівня соціального добробуту і безпеки громадян України.

Особливої уваги при цьому потребують питання розкриття фінансового механізму організації та здійснення страхування від нещасних випадків, методичних підходів до формування тарифу єдиного соціального внеску для підприємств з урахуванням знижувального коефіцієнта, прозорість розподілу цих коштів між соціальними фондами.

Список використаних джерел

1. Безпечна праця в світі / Енциклопедія Міжнародної організації праці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.safework.ru/ilo/Enciclopedia
2. Коваль О.П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К.: НІСД, 2014. – 38 с.
3. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003р. №1058-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Рекомендації Міжнародної організації праці. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilo.org/ilolex/english/index.htm
5. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 23 вересня 1999 року № 1105 – XIV / [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1105k/99-вр>
6. Закон України "Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці" від 29.12.2014 року №1573/ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-19>
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці".- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (Accessed 7 January 2014).
8. Закон України "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 14.01.1998 № 16/98-ВР – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр>

9. Коваль О.П. Страховий принцип як домінанта соціального страхування / О.П. Коваль // Стратегічні пріоритети, 2014. – №1 (30). – С.91-95.

10. Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 8 липня 2010 року № 2464-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.

11. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку визначення страхових тарифів для підприємств, установ та організацій на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання" від 13.09.00 р. № 1423 / [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1423-2000-p>

12. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 30.01.15 №30. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/6502-postanova-kmu-vid-26-11-14-675-pro-zatverdzhennya-proporsij-rozpodilu-edinogo-vnesku-na-zagalnoobov-yazkove-derzhavne-sotsialne-strakhuvannya>

13. Статистичні дані: облік страхувальників та доходів Фонду у 2009-2014 рр.- [Електронний ресурс] / Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/activity/stat>

Надійшла до редколегії 20.01.15

О. Гаманкова, д-р экон. наук, проф.

С. Шимків, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ОТ НЕСЧАСТНЫХ СЛУЧАЕВ НА ПРОИЗВОДСТВЕ В УКРАИНЕ

В статье исследуются особенности формирования взаимоотношений в процессе реформирования социального страхования. Изучаются условия институционального обеспечения социального страхования от несчастных случаев на производстве с учетом последних тенденций реформирования данной сферы. Рассматриваются основные принципы, направленные на достижение оптимального баланса экономических и социальных потребностей обеспечения социальной защиты граждан Украины.

Ключевые слова: социальное страхование, обязательное страхование, добровольное страхование, единый социальный взнос, Фонд социального страхования Украины.

O. Gamankova, PhD in Economics, Professor,

S. Shimkiv, PhD student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INSTITUTIONAL SUPPORT SOCIAL INSURANCE AGAINST OCCUPATIONAL ACCIDENTS IN UKRAINE

The paper deals with the peculiarities of formation of relationships in the reform of social security. Examines institutional support provided social insurance accidents with the latest trends reform of the sector. The study notes that the organization of social security is lost insurance principle, the general principles of the Social Insurance Institute, added other excess principles that form the basis for misappropriation of funds and various abuses. These problems are urgent and require research. The paper reviews the basic principles to achieve the optimal balance of economic and social needs of providing social protection of citizens of Ukraine. The results emphasize the need for heightened security procedures for consolidation of compulsory state social insurance against industrial accidents and the State Mandatory Social Insurance against disability.

Keywords: Social Security, compulsory insurance against accidents, voluntary insurance, compulsory insurance, Single Social Contribution, Social Security Fund of Ukraine.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015, 3(168): 18-25

УДК 368

JEL G22

DOI: [dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/168-3/3](http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/3)

Л. Волохова, канд. экон. наук, доц.,

О. Євсєєнко, канд. экон. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СТАЛЕ СТРАХУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ПІДТРИМКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Встановлено місце страхового сектору у підтримці сталого розвитку та запропоновано можливі заходи щодо зменшення соціальної та економічної шкоди від настання ризикових подій, оснований на ефективному ризик-менеджменті, передачі ризику та сталому інвестуванні. Виявлено гостру необхідність покращення системи підготовки населення до ризикових подій та необхідність співпраці страхового сектора з іншими зацікавленими сторонами.

Ключові слова: стаке страхування, сталий розвиток, стаке інвестування, ризик-менеджмент, передача ризику, Принципи сталого страхування, спільнота.

ВСТУП. Світ, у якому нині проживає сім мільярдів чоловік, стає дедалі ризикованішим місцем для проживання та функціонування у результаті постійного збільшення рівня використання природних ресурсів, поглиблення взаємозв'язку суспільств, економічної та політичної інтеграції. Якщо на початку 2000 року заяви про важливість підтримки сталого розвитку та відповідального стилю життя мали поодинокий характер, сьогодні ж, як прості споживачі, так і бізнес сектор набагато краще усвідомлюють усю серйозність ситуації. За 14 років останнього сторіччя більше, ніж 1 мільйон чоловік загинув від природних катастроф [2]. Наслідки катастроф можуть відчуватися ще довгий час після самого лиха: глобальні економічні збитки від природних катастроф у 2013 році прирівнювалися до 131 мільярдів доларів США [8]. Крім того, неконтрольований економі-

чний розвиток дедалі поглиблює соціальну нерівність через нівелювання прав людини (зловживання дешевою робочою силою, неналежні умови праці, незаконне виселення з територій тощо).

Багато з цього можна було б уникнути побудувавши стійкі до природного лиха економіки та общини з чітким контролем за дотриманням прав людини. У багатьох країнах існує дисбаланс витрат на уникнення лиха або попередніх заходів щодо послаблення його наслідків та витрат на покриття збитків. Водночас, визначено, що кожен долар, витрачений на попередження шкоди повертається у розмірі від двох до десяти доларів, заощаджених на покритті збитків [10]. Відіграючи важливу соціальну та економічну роль у суспільстві, страхові компанії мають стати на вістрі підтримки сталого розвитку та етичної економічної діяльності оскільки саме во-